

Székely Kinga

A KÖRNYEZETVÉDELMI INTÉZET BARLANGTANI OSZTÁLYÁNAK BARLANGNYILVÁNTARTÁSI RENDSZERE

ÖSSZEFOGLALÁS

A barlangok nyilvántartása a védelem, a további feltárás és tudományos kutatás előfeltétele. Készítését Magyarországon jogszabály írja elő.

A Környezetvédelmi Intézet Barlangtani Osztálya 1981-ben — figyelembe véve az eddigi eredményeket — kidolgozott egy barlangnyilvántartási rendszert, melynek alapján megkezdte a gyakorlati munkát.

A barlangok nyilvántartása, dokumentációs feldolgozása a barlangok védelmének, tervszerű, hatékony kezelésének, valamint a további feltáró- és tudományos kutatásnak elengedhetetlen előfeltétele.

A magyarországi barlangok nyilvántartása érdekében a szervezett magyar barlangkutatás elmúlt 70 éve alatt több személy és intézmény is tett erőfeszítéseket. A magyarországi barlangok irodalmi jegyzékének (Siegmetth—Horusitzky, 1914) előszavában ezt olvashatjuk: „A Magyarhoni Földtani Társulat Barlangkutató Bizottsága már megalakuló ülésén a legsürgősebb teendői egyikének a Magyarország területén előforduló barlangok összeírását s a róluk szóló irodalom összeállítását, valamint egy barlangtérkép megszerkesztését tekintette.”

Bár jelentős tervek, sőt eredmények is felmutathatók, de a barlangok naprakész nyilvántartása — annak ellenére, hogy annak készítését több mint 20 éve jogszabály írja elő — nem született meg.

Az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal felügyelete alatt 1981-ben létrejött Környezetvédelmi Intézet Barlangtani Osztálya kapta feladatként, hogy a tapasztalatok alapján — a különböző nyilvántartási módok figyelembevételével — olyan rendszert dolgozzon ki, amely a barlangokról a lehetőség szerint a legteljesebb információt nyújtja. Cél volt, hogy az adatok manuális és gépi adatfeldolgozásra egyaránt használhatók legyenek, s ne csak a barlangról, de a barlangban végzett kutatásokról is tájékoztatást nyújtsanak, valamint, hogy a legfontosabb dokumentációs anyagok egy helyen fellelhetőek legyenek.

A természetvédelmi jogszabály értelmében nyilvántartásba kerül minden olyan természetes eredetű üreg, amely zárt szelvényű részének hossz tengelye meghaladja a 2 m-t, és a szelvény méretei lehetővé teszik az ember számára a behatolást.

A Barlangtani Osztály átvette a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat Dokumentációs Szakosztálya által már 1971—1972-ben kidolgozott barlangkataszteri felosztást (Kordos, 1972).

A Barlangtani Osztály által kidolgozott nyilvántartási rendszer felépítése:

I. Barlangleltár

II. Barlangkataszter

1. Vezérlapok
 - Barlangkataszteri törzslap
 - Térképtörzslap
 - Irodalom
 - Kutatási törzslap
 - Fényképösszesítő
2. Dokumentáció
 - irodalom
 - térkép
 - fénykép

III. Topográfiai térképek

1. A barlangkataszter tárolószekrénye

3. Szinonimák:		4. A bejárat koordinátái: x: 425 580 y: 360 390 z: 181,0 / 131,4 *	
5. Hegység: Bakony Keszthelyi-hegység	6. Megye: Zala	7. Község, város: Csereszegtomaj	8. Bejárata: mesterséges, talajszinten nyíló beton kútkáva
9. Hossza: 1963,0 /M/	10. Max horiz. kiterjedése: 146,0 /M/	11. Mélysége: + 1,4 /M/ * - 9,0 /M/ *	12. Tértfogat:
13. Befoglaló kőzete: triász dolomit pannon homokkő és agyag	14. Genetikai jellemzői: melegvizes eredetű, réteghatár barlang	15. Jellege: hálózatos vízszintes	16. Morfológiai jellemzői: szeptária homokkő-nyelvek, oszlopok szivacsos homokkő tölcsér alakú iszapos termek
17. Szilárd kitöltése: gipsz /virág, tű/ kipreparálótott őslény, növény törmelék-kőzet agyag /rétegzett, szürke-vörös/ dolomitliszt hematit /piros, kék/ limonit /vörös/ mangános bevonatok /fekete/ kaolin		19. Vízforgalma: száraz nedves /Kék-vörös labirintus és Tarka-terem/ csepegő-állandó /Közép-terem/	20. Feldolgozása: genetika morfológia térkép történet Bz. lelt. szám: Keszthelyi-hegység/ 64.
		18. Légnemű kitöltése: CO ₂ : 0,8-3,0 % /átlag/	

2. Barlangkataszteri törzslap A oldala

I. Barlangleltár

A barlangleltár elősegíti a barlangok név szerinti keresését, azonosítását. Megadja a barlang kataszteri számát, amely alapján a vonatkozó anyag a kataszterben előkereshető.

A barlangleltárhoz három különböző színű 125 mm × 75 mm-es karton tartozik.

Fehér színű karton készül minden feldolgozott barlangról, amelyen szerepel a barlang neve, kataszteri száma, hegység, város vagy község, ahová a barlang közigazgatásilag tartozik. A karton jobb szélén levő rovatok bejelölése tájékoztatást nyújt arról, hogy a kataszterben a barlangról milyen vezérlap található.

A feldolgozott barlangok minden szinoníma nevével **piros színű karton** készül, ahol a szinoníma mellett a barlang hivatalos neve és kataszteri száma szerepel.

Zöld színű karton készül minden olyan mesterséges üregről, karsztjelenségről, amely az irodalomban barlangként szerepel, vagy eredetének nem ismeretében bárki azt a barlangok közé sorolhatná. A kartonon a fehér színű kartonnal azonos rovatok szerepelnek. Az objektum önálló kataszteri számot azonban nem kap, ott csak a négy számjegyű körzetszám szerepel.

Bármelyik színű kartonon átlósan húzott piros vonal azt jelenti, hogy az objektum az irodalmi adatok hiányossága miatt nem azonosítható vagy beomlott, feltöltődött, lerobbantottak stb.

A fehér és színes kartonok vegyesen, ABC rendben kerülnek a tárolódobozba.

II. Barlangkataszter

A barlangkataszter célja: a barlangokról ismert összes jellemző adat barlangonkénti rögzítése, a vonatkozó anyag fellelhetőségének nyilvántartása, a legfontosabbak beszerzése és egy helyen történő tárolása.

A barlangkataszter anyaga 135 cm magas, 60 cm mély és 42 cm széles, 4 db 30 cm magas fiókot tartalmazó lemezszekrényben kerül elhelyezésre, kataszteri egységként, barlangonként növekvő számsorban. Egy-egy barlanghoz tartozó anyagot egymástól a barlang nevével és kataszteri számával ellátott karton választja el (1. sz. melléklet).

1. A **vezérlapok** A/4 méretű, különböző színű, nyomtatott, fekvő, kétoldalas kartonok. Minden vezérlapon szerepel a barlang neve és kataszteri száma.

22. Felfedezése: 1930. kútásás közben. 1965. Toldy Barlangkutató Csoport: 800 m 1981-82. Alba Regia Barlangkutató Csoport: 1 000 m 1982-83. Acheron Barlangkutató Csoport: 150 m		21. Helyszínrajza:
23. Járhatósága: A kút: technikai eszközzel. A barlang: könnyű mászással, alapfelszereléssel		
24. Kezeli/üzemelő/gondozója: OKTH Közép-dunántúli Felügyelősége, Veszprém		
25. A látogatás feltételei:		26. A látogatást eng. bizt. szerv:
27. A lezárás oka:	28. A kikapcsolás célja:	32. Megjegyzés: A barlang a Cserszegtomaji temető 63,8 m mély kútjából 49,6 m mélységben nyílik. A kút ma már szűraz. A barlang jelenleg nyitva áll, csak a kútkávát egy leemelhető kőlap fedi. A barlang lezárása —életvédelmi okok miatt— folyamatban van.
29. Kikapított hossz:		
30. Mesterséges létesítményei: zszaluzott beton, beton kútyúrú		
31. Veszélyzettsége: barlangjárás hulladék	Védettségi fokozottan védett	
33. Kivétel: Helyszínen: Barlangtani O. 1981. nov. 1. Kiegészítő: Kárpát József 1983. I. 1.		

3. Barlangkataszteri törzslap B oldala

Barlangkataszteri törzslap

A törzslap egy-egy barlangra vonatkozó összes jellemző adatot tartalmazza. A 33 rovatos nyomtatvány két féle kivitelben készül. A vékony papírra nyomtatott törzslap a terepen munkapéldányként használható, míg a karton törzslap kitöltés után bekerül a kataszterbe.

A munkapéldányon a legjellemzőbb válaszok előnyomtatva szerepelnek, melyek közül a megfelelőt aláhúzással jelöljük. Kézzel csak az egyedi, illetve a kiegészítő jellemzőket, adatokat írjuk be.

A karton törzslapon előnyomtatva már csak a 33 rovatcím szerepel, és a szabad helyre pedig csak a vonatkozó adatok írandók be (2—3. sz. melléklet).

A 9—12. sz. rovatnál a zárójelben írt (M) vagy (B) azt jelenti, hogy az adat mért vagy becsült érték. A 20. sz. rovatnál csak olyan feldolgozás szerepel, amely már nyomtatásban megjelent, illetve az olyan kézírati munka, amely mindenki számára hozzáférhető helyen található. Ugyancsak a 20. sz. rovatnál szerepel a barlang — dr. Bertalan Károly által a Barlangtani Intézet részére készített — barlangleltári száma is. A 21. sz. rovatban 1:10 000-es topográfiai térkép 10×10 cm-es kivágatán a barlang helye látható. A 31. sz. rovat „védeltségénél” szerepel, ha a barlang fokozottan védett, vagy a felszíni védőterülete is védelem alatt áll.

Térképtörzslap

A törzslap barlangonként a nyilvántartásba vett térképekről nyújt tájékoztatást. A térképek adatait táblázatosan tartalmazza, lehetővé téve a gyors áttekintést és a célnak megfelelő térkép kiválasztását (4. sz. melléklet).

Irodalom

Az irodalmi hivatkozások barlangonként — lehetőség szerint időrendben — kerülnek a törzslapra (1 lapra max. 18 db). Minden irodalmi hivatkozásnál 13 számozott kocka található (1. feltárás, 2. geológia, 3. genetika, morfológia, 4. hidrológia, 5. klimatológia, terápia, 6. geofizika, 7. őslénytan, 8. régészet, 9. biológia, 10. térkép, 11. fotó, 12. barlangleírás, történet, 13. egyéb).

A szám alatt, a kockában elhelyezett × jel ad tájékoztatást az irodalom tartalmáról (5. sz. melléklet).

Az irodalom sorszáma alatt elhelyezett + jel azt jelenti, hogy a hivatkozott irodalom a dokumentációban, a — jel pedig azt, hogy az Osztályon egyéb helyen található.

Ha a hivatkozott irodalom csak pár soros, az idézet pirossal gépelve kerül a szerző neve és a mű címe alá.

Egy-egy barlang irodalmánál — a korai műveket kivéve — nem található olyan szerző írása, aki a barlang nevét, minden információ nélkül csak említi.

Kutatási törzslap

A törzslap a barlangkutató csoportok éves jelentései alapján tájékoztatást nyújt arról, hogy a bar-

langban melyik csoport, melyik évben, milyen jellegű munkát végzett.

A törzslapon szerepel a csoport neve, a jelentés éve és az irodalomnál már ismertetett 13 szakonkénti felosztás. Miután a csoportok a barlangban végzett munkáról tájékoztató jellegű, vagy tényszerű beszámolót adhatnak, a rovatok ketté vannak osztva. A szükséges rovat bejelölése x-szel történik (6. sz. melléklet).

Cserszegtomaji-kútbarlang		TÉRKÉP-TÖRZSLAP						4 4 4 0 2	
A barlang neve		Kataszteri száma							
év	felmérte, szerkesztette	a felmérés eszközei	méretarány	vetületi rendszer	anyag	felelősség	megjegyzés		
11.	1980 Alba Regia Csoport, Kárpát.J.	függőkomp. tájoló fokiv mérőszinór	1:400	izometrikus	fénym.	Alba Regia Csoport, 1980. jelentése			
12.	1981 " "	" "	1:200	alaprész	nyomatv.	Magyarország barlang térképei 1. Cserszegtomaji-kútbarlang 1:200	1340 méternyi járat, 8 térkép-szelvényen		

4. Térképtörzslap

Cserszegtomaji-kútbarlang		IRODALOM											4 4 4 0 2			
A barlang neve		Kataszteri száma														
9.	Leél-Össy Sándor/1953/:A Cserszegtomaji kútbarlang	- Hidr. Közl. 33. évf. 7-8. p. 309-313.														
+		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.		
10.	Szentes Ferenc/1953/:Jelentés az 1952. évben Magyarországon a Keszthelyi-hegységben végzett bauxitkutató munkálatokról	- kézirát, MÁFI Adattár von. p. 53-54.														
→		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	ismert	

5. Irodalom nyilvántartólap

Cserszegtomaji-kútbarlang		KUTATÁSI TÖRZSLAP													4 4 4 0 2	
A barlang neve		Kataszteri száma														
Csoport név	év	felt.	geol.	gen. morf.	hidr.	klima ter.	geof.	ösl.	rég.	biol.	térk.	fotó	bg. leir.	egyéb		
Alba Regia	1982	x	x													
Acheron	1982	x				CO ₂					x	x				

6. Kutatási törzslap

Cserszegtomaji-kútbarlang		FÉNYKÉP-ÖSSZESÍTŐ					4 4 4 0 2	
A felvétel		A film anyaga, mérete			A film tárolási		Megjegyz.	
száma	megnevezése	éve	szerzője	helye	száma			
1	Kipreparálódott falrészlet	1981	Hazslinszky T.	ff. 6x6	KVI BTO	HT B11101/1		
2	Szürke terem	"	"	" "	"	HT B11101/2		

7. Fényképszerű

Kataszteri szám

Felv. sorsz

Felvétel helye Csersegtomaji-kútbarlang
Film anyaga, mérete fekete-fehér 6 x 6
Felvétel címe, megnevezése A barlang bejárata. A kihúzó brigád munkában.
Felvétel időpontja 1981. november 1.
Azonosítás
Felvételt készítette Hazslinszky Tamás
Szerző címe Környezetvédelmi Intézet

8. Fényképnnyilvántartó lap A oldala

Fényképösszesítő

A fényképösszesítő szintén barlangonként tartalmazza a Barlangtani Osztály tulajdonát képező színes és fekete-fehér pozitívokat és negatívokat, valamint olyan papírképeket, amelyek negatívjai külső személyek tulajdonában vannak (7. sz. melléklet).

2. A d o k u m e n t á c i ó (térkép, irodalom és fénykép) a kataszterben barlangonként, a vezérlapok után külön dossziében kerül elhelyezésre.

Az irodalomhoz kerül eredetiben vagy másolatban az irodalom vezérlapján szereplő fontosabb beszerezhető anyag. A gyűjteménybe nem kerül elhelyezésre a kisebb jelentőségű vagy újabb információt nem nyújtó irodalom, valamint az olyan nagyobb lélegzetű dolgozat, könyv vagy jelentés, amely a Barlangtani Osztályon könyvtári vagy irattári állományban megtalálható.

A gyors áttekintés és az egyszerű rendezés érdekében minden irodalmon szerepel az irodalom törzslap vonatkozó sorszáma.

A térképekhez kerül eredetiben vagy másolatban minden beszerezhető, a térképtörzslapon szereplő anyag. A kataszterben nem kerülnek elhelyezésre a térképek eredeti pauszai, illetve az Osztályon fellelhető könyvek, jelentések vagy dolgozatok mellékleteként szereplő nagyobb méretű térképek.

A fényképeknél található a barlang bejáratát és a barlangot ábrázoló pozitív papírképek. A képek általában 18×18 cm-es nagyításban, fényképnnyilvántartó lapra vannak felragasztva (8. sz. melléklet).

A fénykép-nyilvántartó lap A oldalán látható adatok mellett, a B oldalon a felvétel körülményeire, tartalmára vonatkozó leírás, a negatív tárolásának helye és száma, valamint a további nagyítások ideje és célja szerepel.

A diapozitívok, nagyság szerint, időrendben, valamint a negatívok szintén időrendben külön — nyilvántartás szerint — vannak tárolva.

A barlangnyilvántartási rendszerbe később kerül beépítésre az egyéb dokumentumok (levelek, képeslapok, plakátok stb.) feldolgozásának és nyilvántartásának rendje.

III. Topográfiai térképek

A barlangok helyének nyilvántartásához, koordinátáinak meghatározásához és terepi felkeresésükhöz grafikus alapot 1:10 000-es topográfiai térkép szolgáltat.

A barlangok helye — terepi azonosítás vagy bemérés alapján — a térképlapokon 1 mm átmérőjű fekete körrel van ábrázolva, és mellette nem a neve, hanem a törtalakú kataszteri számból csupán a

nevezőben szereplő 3 számjegy szerepel. A kataszteri körzetszám a körzetháron belül csak egy helyen szerepel.

A topográfiai térképek tárolása a titkos térképek tárolási előírása szerint történik.

A barlangok nyilvántartási rendszerének kidolgozása után már 1981-ben megindult a gyakorlati munka is. Először a 85 fokozottan védett barlang feldolgozása készült el a rendelkezésre álló dokumentumok alapján, helyszínelés nélkül. 1982-ben a bükk barlangok nyilvántartásba vétele kezdődött meg, és napjainkig helyszíni bejárással több mint 500 barlangról készült el.

A feldolgozás alapját a barlangokról szóló vagy azokat említő irodalmi adatok megkeresése képezi, mely lehet nyomtatásban megjelent vagy kézirati munka egyaránt.

A fellelt irodalmi hivatkozás alapján a barlangokat a helyszínen azonosítjuk, bejárjuk, a törzslapját kitöltjük, amennyiben arról térkép nem ismeretes, felmérjük; a bejáratról és gyakran a barlangról is fényképet készítünk; helyét pedig a topográfiai térképen megjelöljük.

Nagyon sok esetben a barlangról csak szóbeli közlés alapján értesülünk, illetve egy-egy kataszteri egység feldolgozása közben végzett terepbejárás során találunk rá.

500 feldolgozott barlang közül 190 szerepel a Bertalan Károly készítette barlangleltárban, 80-ról irodalomból vagy csoportjelentés alapján szereztünk tudomást, 230-at pedig a helyszínen terepbejárás során ismertünk meg.

A barlangnyilvántartásba kész anyagként csak az Osztály által a helyszínen azonosított barlangok kerülnek.

Egy-egy kataszteri egység ismert barlangjainak felvétele után azokat az Osztály hely- és névazonosítás érdekében az MKBT Dokumentációs Szakosztályával egyezteteti. A barlangok kataszteri számolására az egyeztetés után kerül sor.

A barlangok nyilvántartásába — a kezelési ügrend szerint — bárki betekinthez.

Ezúton szeretnék köszönetet mondani azon barlangkutatóknak, akik munkánk közérdekét megértve segítségünkre voltak. Külön köszönöm Hevesi Attila önzetlen segítségét, aki minden tudásával, kimagasló terepismeretével elősegítette, hogy munkánkat gyorsan és minél eredményesebben végezhessük.

Székely Kinga
Budapest
Füst Milán u. 12.
1039

IRODALOM

KORDOS L. (1972): Magyarország barlangkataszteri felosztása — *Karszt és Barlang, I–II. p. 25–32.*

SIEGMETH K.—HORUSITZKY H. (1914): A magyarországi barlangok s az ezekre vonatkozó adatok irodalmi jegyzéke — *A Magyar Királyi Földtani Intézet kiadványai p. 3.*

SZÉKELY K. (1981): A barlangok nyilvántartási rendszere — *Környezetvédelmi Intézet. Kézirat*

THE CAVE-REGISTER SYSTEM OF THE SPELEOLOGICAL DEPARTMENT OF THE INSTITUTE FOR ENVIRONMENTAL PROTECTION

The registration of caves is a precondition of their protection, further exploration and scientific research. For the registration of caves efforts were made by several persons and institutions in the past 70 years of organized Hungarian cave-exploration. The Speleological Department of the IEP developed a new system of cave-evidence keeping—on the base of former experiences and practical work has began too.

According to the Rule of Environmental Protection every cavity formed by natural factors and having a closed cross-section being longer than 2 metres and which enables the penetration of human beings: has to be registered.

СИСТЕМА УЧЕТА ПЕЩЕР В ОТДЕЛЕ ПЕЩЕР ИНСТИТУТА ОХРАНЫ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ

Учет пещер является необходимым условием их защиты, дальнейшей разведки и научного исследования. Для учета пещер Венгрии за прошедшие 70 лет организованного венгерского пещероисследования многие деятели и организации приложили усилия. Хотя и имеются большие проекты и частные результаты, до сих пор не составлен полный учет пещер.

На основании опытов в отделе пещер Института охраны окружающей среды в 1981 году была разработана новая система учета пещер и начаты практические работы. По декрету об охране окружающей среды в учет должны включить все такие естественные полости, длина продольной оси закрытого профиля которых превышает 2 м. и размеры профиля обеспечивают проникновение человека в них.

Статья подробно излагает строение системы учета и применяемые бланки.